

Panoramisch overzicht van leven en werk van Henri Lefebvre

| Rémi Hess

Als Frans filosoof, geboren in de Pyreneeën bij de aanvang van de 20ste eeuw, werd Henri Lefebvre betrokken bij alle grote filosofische debatten van de 'moderne wereld'.

Op zijn vijftiende leest hij Nietzsche en Spinoza. Maar in feite beoogt hij een carrière als ingenieur. Door een ernstige pleuritis is hij evenwel genoodzaakt zijn voorbereidende studies aan de Ecole Polytechnique van het lycée Louis-le-Grand stop te zetten, en vertrekt hij naar Aix-en-Provence om rechten en filosofie te studeren. H. Lefebvre zal heel zijn leven een interesse voor wiskunde blijven behouden. Zou hij zich zonder dat jaar speciale wiskunde zo erg geïnteresseerd hebben voor logica, voor techniek? Waarschijnlijk niet. Nadat hij in Aix in contact gekomen is met Maurice Blondel, beslist hij zich in de filosofie te verdiepen.

Uit de lessen van Maurice Blondel doet H. Lefebvre een goede kennis van de katholieke filosofie op, voornamelijk van Sint-Augustinus. Maar zijn relatie tot deze filosofie, waartoe hij zich voelt aangetrokken, is complex. Hij vindt dat Blondel, die voor een ketter gehouden wordt, niet ver genoeg gaat. M. Blondel streeft naar de orthodoxie. H. Lefebvre zou hem liever als ketter willen zien. Een hechte vriendschap verbindt de professor met zijn student, die tevens zijn contact met het thomisme op een paradoxale manier beleeft. Uit de studie van Augustinus houdt H. Lefebvre een sterke antipathie tegenover de aristotelische traditie en voor de door haar eeuwenlang gepoënerde Logica aan over.

Op zijn twintigste arriveert hij in Parijs, waar hij Pierre Morhange, Nobert Guterman, Georges Politzer en Georges Friedmann ontmoet, en met hen een filosofengroepje opricht, dat het tijd-

schrift *Philosophies* uitgeeft. Deze groep rivaliseert met de groep surrealisten. De 'filosofen' delen hun afkeer voor de (bergsoniaanse) ideologie die op dat ogenblik aan de Sorbonne overheerst, en zij wijzen de intellectualistische filosofie van Léon Brunschvicg en van Alain af. De groep zoekt op autonome manier zijn weg. H. Lefebvre leest Schopenhauer en Schelling.

Als we het door een hedendaagse bril bekijken, dan lijkt het tijdschrift *Philosophies* een kruispunt van wat later 'existentialisme', 'fenomenologie', 'psychoanalyse' en 'ontologie' zouden worden. In het eerste hoofdstuk van *L'existentialisme* geeft H. Lefebvre een evaluatie van deze periode, van dit onderzoek van de groep filosofen. Het is een autobiografisch – en aangrijpend – aspect van het boek, dat hernomen en verder uitgewerkt wordt in 1959 in *La somme et le reste*.

De ontmoeting van de groep filosofen met die van de surrealisten verloopt stroef. Conflicten, onbegrip. H. Lefebvre knoopt nochtans een band aan met Tristan Tzara, nadat hij in 1924 een artikel over Dada geschreven heeft. H. Lefebvre ontmoet eveneens Max Jacob, waarmee hij in onmin raakt als hij beslist toe te treden tot de Communistische Partij. Want in die tijd ontdekt hij Hegel en Marx. Laten we niet vergeten dat in de jaren twintig de Universiteit nog geen belangstelling had voor deze auteurs. André Breton is het die H. Lefebvre in contact brengt met de Logica van Hegel. Léon Brunschvicg raadt hem af een thesis filosofie over deze denker te schrijven! De ontwikkeling van H. Lefebvre komt daarmee niet tot

een einde; in het verlengde van zijn lectuur van Hegel ontdekt hij Marx.

H. Lefebvre wordt getekend door deze theoretische ontmoeting. In feite is het niet via de praktijk van de politieke strijd dat hij ertoe komt om Marx te lezen, maar via de theorie. Als filosoof. H. Lefebvre treedt op het doctrinaire vlak tot het marxisme toe in naam van een stelling die kort nadien door Stalin en het stalinisme opgegeven werd, namelijk de theorie van het afsterven van de staat. Vanaf zijn eerste lectuur van Marx, Engels en Lenin, ontdekt H. Lefebvre een radicale kritiek van de staat. H. Lefebvre ontwaart dus een politieke breuk (en niet een filosofische of epistemologische breuk) tussen Marx en zijn voorgangers. Voor H. Lefebvre bestaat er geen fundamenteel meningsverschil tussen Marx en Bakoenin. Hij ziet enkel enkele misverstanden in verband met de fameuze overgangperiode.

Deze intellectuele ontdekking van het marxistische denken brengt H. Lefebvre ertoe om zich in 1928 aan te sluiten bij de Communistische Partij, samen met zijn kameraden van de groep *Philosophies*, en gelijktijdig met de surrealistische groep. In 1928 is het communisme nog een beweging. Het is niet geïnstitutionaliseerd: "Het apparaat is nog zwak, en wordt doorkruist door allerlei tegenstellingen." H. Lefebvre treedt dus toe vanuit de overtuiging dat Marx een tegenstander van het staatssocialisme is. H. Lefebvre gelooft in de kracht van de 'sovjets' in Rusland. Het is deze onwetendheid over hetgeen er in die tijd werkelijk voorvalt in Rusland, die aan de basis ligt van het misverstand dat gedurende dertig jaren tussen H. Lefebvre en de Communistische Partij zal bestaan. H. Lefebvre zal later verklaren dat "de beginnende communistische beweging niet rekruteerde uit autoritaire persoonlijkheden, maar uit anarchiserende". In tegenstelling tot velen die zich lieten omvormen tot integristen, tot dogmatici, zou H. Lefebvre trouw blijven aan zichzelf: hetgeen hem dikwijls in botsing zou brengen met de partijleiding. Overigens zal zijn lectuur van Marx hem ertoe aanzetten om onafgebroken de 'profetie' van de beweging in herinnering te brengen (we moeten geen gestolde principes toe-

passen, maar de methode van Marx om nieuwe objecten te onderzoeken), hetgeen hem verdacht maakt in de ogen van de basismilitanten, die voornamelijk empiristen zijn.

De eerste moeilijkheden ontstaan bij de *Revue marxiste*, die in 1928-1929 opgedoekt wordt. De groep filosofen had reeds twee tijdschriften gepubliceerd: *Philosophies* en *Esprit*. De aansluiting bij de Partij bracht hen ertoe de *Revue marxiste* op te richten, wat een nieuwe fase in de ontwikkeling van de groep inluidde. P. Morhange, N. Guterman, G. Friedmann, G. Politzer en vervolgens P. Nizan namen aan dit initiatief deel. In feite wou dit blad zich erg open opstellen. De meeste medewerkers wezen het economisme, dat toen reeds het marxistische denken aantastte, af. Dit tijdschrift werkte als een analyser door het feit dat in die tijd reeds een dergelijk initiatief, dat niet door de leiding van de communistische beweging opgezet was, niet getolereerd werd.

De "minste ideologische afwijking werd opgevat als een politionele operatie" (H. Lefebvre). Uiteindelijk raakte het geld op, en het tijdschrift verdween. De partijleiding was niet vreemd aan het failliet van het tijdschrift. Als gevolg van dit avontuur viel de groep filosofen uit elkaar. N. Guterman verliet Frankrijk en vestigde zich in de V.S.; P. Morhange ging naar de provincie. En H. Lefebvre? Hij wordt leraar filosofie in Privas!

Hij schrijft terwijl hij militeert aan de basis. Hij begint samen met N. Guterman de jeugdschriften van Marx in de *Revue*

Avant-Poste te publiceren. In dit tijdschrift verschijnen de eerste hoofdstukken van *La conscience mystifiée*. Wat is de centrale stelling? Noch het individueel bewustzijn noch het collectieve bewustzijn kan opgevat worden als waarheidscriterium. De bewustzijnsvormen worden gemanipuleerd. Heel de moderne maatschappij is gebaseerd op de miskenning van haar fundament, namelijk het mechanisme van de meerwaardevorming. De arbeidersklasse zelf kent het mechanisme van haar eigen uitbuiting niet. Zij beleeft het als een onwetendheid, als een vernedering. Niets is moeilijker dan deze kennis bij de arbeidersklasse over te brengen. Daardoor kan het fascisme voorstellingen verspreiden die tegengesteld zijn

In tegenstelling tot velen die zich lieten omvormen tot integristen, tot dogmatici, zou H. Lefebvre trouw blijven aan zichzelf: hetgeen hem dikwijls in botsing zou brengen met de partijleiding.

aan de realiteit. Het fascisme kan zich voordoen als een socialisme omdat de inversie van de verhoudingen mogelijk is. Zij impliceren niet op zichzelf, in de praktijk, hun eigen kennis, maar daarentegen bevatten ze hun eigen onwetendheid.

Dit boek wordt slecht onthaald in de communistische beweging. De Russische censuur weigert het gratis naar de pers te versturen. Politzer schrijft een fel artikel tegen H. Lefebvre, dat zelfs door Maurice Thorez als dogmatisch en sectair bestempeld wordt. In feite werpt het boek van H. Lefebvre en N. Guterman vragen op die de Partij naliet te stellen. In die tijd (1936) waren de communisten van mening dat de opgang van het nazisme van korte duur zou zijn. *La conscience mystifiée*, dat (grotendeels in New York) geschreven werd tussen 1933 en 1935, was een verdoemd boek. Afgewezen door de communisten, werd het enkele jaren later verboden en vernietigd door de nazi's.

In die tijd was zelfs G. Politzer van mening dat politiek niet verstaanbaar was voor de militanten: "Enkel de politieke leider, de chef, heeft in deze kwesties recht van spreken." Dat is het moment dat hijzelf zijn wetenschappelijke ambities opgeeft, zijn project voor een concrete psychologie, en nog méér zijn psychoanalytische positie uit zijn beginperiode.

Het is een tijd waarin er veel wantrouwen heerst tussen de militanten. P. Nizan houdt zijn correspondentie achter en toont het aan de hogere partij-instanties. Dit klimaat verhindert H. Lefebvre niet om bij de Partij te blijven. Hij vindt er steun in: "Ik denk dat ik méér dan eens een persoonlijke crisis ontlopen ben dankzij het militantisme", schrijft hij. Hij tracht in zijn lyceum in Privas een vorm van tegen-scholing van de filosofie uit te werken. Samen met anderen publiceert hij *Cahiers du contre-enseignement*.

De tweede helft van de jaren dertig betekenen een grote activiteit aan vertalingen (samen met Norbert Guterman) en aan voorstellingen van werken van Hegel, Marx en Lenin. Dit werk wordt vervolledigd met talrijke introducerende teksten tot het marxisme (*Le matérialisme dialectique*, 1939, vervolgens *Marx et la liberté*, 1947, *Le marxisme*, 1948, *Pour connaître la pensée de K. Marx*, 1948, enz.).

H. Lefebvre is dus tijdens de oorlog bij de Communistische Partij gebleven. Dat heeft ertoe geleid dat hij geschorst werd als leraar door het Vichyregime, en opgespoord werd. Hij verborg zich in de Pyreneeën waar hij, op een zolder, de archieven van de vallei van Campan uitvlooidde. Door dit werk zal hij interesse krijgen voor de plattelandssociologie, wat het thema wordt van de thesis die hij later zal verdedigen.

In de onmiddellijke naoorlogse periode vindt H. Lefebvre opnieuw de gelegenheid om te publiceren. In deze context is het dat hij bijna gelijktijdig *L'existentialisme* en het eerste deel van *Critique de la vie quotidienne* schrijft, een thematiek die hem een mooie theoretische toekomst oplevert. Wij zullen hier later op terugkomen.

In de jaren vijftig blijft H. Lefebvre nog in de Communistische Partij, omdat de interne strijd tegen het stalinisme losbrandt. Een ideologische, theoretische en politieke strijd. In deze periode voert H. Lefebvre een polemiek tegen het idee van een 'proletarische wetenschap'. De kern van het conflict concentreert zich op de logica. Hij schrijft een *Traité de logique* waarvan het eerste deel, uitgegeven door de Partij, uit circulatie genomen wordt nog vooraleer het gelanceerd wordt. Een ander werk, over de methode van de wiskunde en de wetenschappen (dat het tweede deel had moeten vormen van *Traité du matérialisme dialectique*), en dat reeds gedrukt was, werd nooit verspreid. Het was een moeilijke periode voor H. Lefebvre, die er niet in slaagde om de Partij te doen begrijpen dat als twee plus twee gelijk is aan vier, dit even waar of even fout is in Moskou als in Parijs. "De insluitings- en uitsluitingsverhoudingen zijn niet verkeerd hier en waar ginder." H. Lefebvre bekampt het idee van een klassenlogica. Er wordt geen enkele praktische conclusie getrokken uit de publicatie van het essay van Stalin over de linguïstiek. Op die manier neemt de oppositionele activiteit van H. Lefebvre vaste vorm aan en versterkt ze na 1953, het jaar van de dood van Stalin.

Sedert 1948 werkt hij bij het CNRS (organisatie voor zuiver wetenschappelijk onderzoek in Frankrijk). Hij schrijft de definitieve versie van zijn thesis, zich baserend op het onderzoek dat hij tijdens de oorlog verricht heeft toen hij zich verchool in de Pyreneeën. Deze thesis over plattelandssociologie heeft als titel *La vallée de Campan*

(verschenen bij PUF, en in 1990 heruitgegeven in de zeer mooie collectie *Dito*). Over de Pyreneeën publiceert hij ook een meditatief en geëngageerd werk.

In de jaren 1947-1955 schrijft hij een aantal werken over grote Franse schrijvers (Descartes, Diderot, Pascal, Musset, Rabelais) als bijdrage aan de beweging van het denken over de bevrijding van de mens. Hij wil aantonen dat men deze auteurs niet mag afwijzen als 'burgerlijke' denkers, maar dat men moet zien hoe de ideeën vaste vorm krijgen, hoe het dialectisch materialisme in het verlengde ligt van deze werken.

In deze tijd schrijft H. Lefebvre de artikels waarin hij het marxisme wil introduceren in de moderne ontwikkelingen van de logica, van de informatica en van de cybernetica, iets waarover noch de Russische filosofen noch de min of meer officiële denkers van de PCF zoals Roger Garaudy iets wilden weten. In *Voies nouvelles* ontwikkelt hij enkele nieuwe ideeën die twintig jaar later hun weg zullen vinden (o.m. het idee van de noodzaak om een programma uit te werken vóór de machtsovername). De Partij neemt het niet over. Voor haar volstaan enkele simplistische ordewoorden. Dan komt alles in een stroomversnelling. De onthullingen van het rapport van Chroestsjov gaan veel verder dan de oppositionelen zich hadden durven voorstellen. Het is de tijd van de uitsluitingen (Morin, enz.). H. Lefebvre wordt in 1958 als partijlid geschorst. Hij verkiest de Partij te verlaten en zijn vleugels uit te slaan. Vanaf dan staat hij zich als filosoof een volledige autonomie van het denken toe.

Tussen juni en oktober 1958, in een voor Frankrijk bijzondere politieke context, schrijft hij *La somme et le reste*, een belangwekkend boek van 780 bladzijden, waarin hij de balans opmaakt van zijn filosofisch leven en van zijn avontuur in de Communistische Partij (wij komen daar later op terug). Hierna schrijft hij zeer belangrijke boeken. Hij helpt mee de theoretische basis uit te werken van wat de *Situationistische Internationale* zal worden, samen met Guy Debord, waarmee hij vriendschap sluit. Maar deze vriendschap houdt niet lang stand, en breekt op een pijnlijke manier af.

Toch komt deze confrontatie met de situationisten zijn grote productiviteit ten goede. Hij herneemt en herformuleert zijn kritiek van het dagelijks leven, waaraan hij na het einde van de oorlog begonnen was. Een nieuwe versie van *L'introduction à la Critique de la vie quotidienne* wordt in 1958 uitgegeven. Deel twee, *Les fondements d'une sociologie de la quotidienneté*, verschijnt in 1961.

In dat jaar begint H. Lefebvre te werken aan de universiteit. Hij wordt hoogleraar in Straatsburg. Vanaf 1965 doceert hij in Nanterre. H. Lefebvre heeft moeten wachten tot hij de zestig voorbij was om zich in het avontuur van een universitaire loopbaan te mogen wagen. Tot 1958 had zijn reputatie als communistisch militant, ondanks het monumentale aspect van zijn werk, hem dit verhinderd. Waarschijnlijk verklaart dit in zeker opzicht waarom hij zich met zo veel vuur op die nieuwe ervaring geworpen heeft. Zowel in Straatsburg als in Nanterre wordt zijn invloed op de studenten bijzonder groot. Zelden heeft een universiteitsprofessor zoveel invloed op de studenten uitgeoefend als Henri Lefebvre.

Gelijktijdig daarmee werkt H. Lefebvre aan *La proclamation de la*

Commune. Dit boek verschijnt pas in 1965. Hij schrijft ook *Introduction à la modernité* (1962) en *Métaphilosophie* (1965). Dit laatste boek kent een grote weerklink in Duitsland. Daarin verschijnt H. Lefebvre als een theoreticus die dicht aanleunt bij de Frankfurter Schule. Zijn boeken worden gelezen door studenten die aan de basis liggen van Mei '68. Het is de tijd dat Althusser aan de Ecole normale supérieure zijn grootste glorie kent. *Pour Marx* en *Lire le capital* verschenen eveneens in 1965. Althusser en zijn theorie van de 'coupure épistémologique' bij Marx vormen de aanleiding voor nieuwe confrontaties.

H. Lefebvre wijst elk systeem af. Hij klaagt de burgerlijke wereld aan, het kapitalisme van de waar, de wereld van het geld, van de winst. In zijn kritiek op de aanhangers van het scientisme, van het positivisme, van het structuralisme, werkt hij de theoretische fundering uit van de contestatiebeweging die tot stand komt in het departement sociologie van Nanterre, waarover hij de leiding heeft. Spoedig zal de meerderheid van de studenten zich aansluiten bij de door H. Lefebvre uitgewerkte contestataire analyses van de seksualiteit, van het dagelijks leven, van het concrete leven in

de bestaande maatschappij. H. Lefebvre gunt zijn assistenten de ruimte om hun eigen onderzoek te verrichten. Hij moedigt hen aan hun eigen ideeën te onderrichten, iets wat niet veel voorkwam voor Mei '68, toen de assistent beschouwd werd als de repititor van de professor. Zo werden de lessen van H. Lefebvre aangevuld met die van Eugène Enriquez, Jean Baudrillard, René Loureau en Henri Raymond, Maïté Clavel.

Tijdens de gebeurtenissen van Mei '68 kon H. Lefebvre vaststellen hoe de intuïties en de concepten die hij sedert vele jaren poogde te formuleren, op het niveau van de maatschappelijke beweging gerealiseerd werden. Men schrijft hem het vaderschap van Mei '68 toe.

H. Lefebvre houdt het daar niet bij. Hij zet zijn werk verder. Hij publiceert tussen 1968 en 1980 een zeer groot aantal boeken, waarin hij zijn theorie van de politiek verder uitwerkt. *Le manifeste différentialiste* (1970) ontwikkelt het begrip 'verschil'. Dit boek tracht aan te duiden welke weg men dient te volgen, wil men ontsnappen aan de veralgemeende standaardisering die een bedreiging betekent voor de 'bureaucratische maatschappij van gedirigeerde consumptie' waar we in leven. *La fin de l'histoire* (1970) knoopt opnieuw aan bij de lectuur van Nietzsche, *Au-delà du structuralisme* (1971) groepeerde de artikelen die hij in de voorgaande periode geschreven had tegen Althusser. Verschillende boeken over de stad en de ruimte: *Le droit à la ville* (1968), *Du rural à l'urbain* (1970), *La pensée marxiste et la ville* (1972), *Espace et politique* (1973), en vooral *La production de l'espace* (1974). Na *Hegel, Nietzsche, Marx ou le roy-aume des ombres* (1975) werpt Lefebvre zich op een synthese van de kwestie van de staat. *De l'état* telt vier delen (1975-1978).

Ondertussen is H. Lefebvre op pensioen gegaan. Hij geeft geen les meer in Nanterre. Maar hij reist veel. Hij geeft lezingen over de hele wereld. Hij schrijft elke ochtend. Hij leest veel. Vanaf 1978 keert hij systematisch terug tot de filosofie. Hij herleest de Griekse tragici. Het lijkt hem dat de sleutel van de filosofie, de sleutel van de wereld bij hen gezocht moet worden. H. Lefebvre gelooft niet dat er iets te leren valt uit de mythes. Het is in het tragische dat men moet zoeken. H. Lefebvre ziet de oplossing veeleer bij Prometheus dan bij Dionysos. Prometheus! Een verschrikkelijk, een ongehoord beeld. Aan de rots gekluisterd

door de macht en de kracht, draagt hij in zich de boodschap dat de bevrijding voortvloeit uit de dood van de goden. Zeus zal de macht verliezen. Maar Prometheus zelf is sterfelijk! H. Lefebvre vindt zichzelf veeleer terug in de tragedie dan in het drama, want in de tragedie bestaat er een overwinning op de tijd en op de dood. De tragedie roept de tragische held opnieuw tot leven, hij herbeleeft zijn dood. Dààruit is het dat men een filosofie kan afleiden. Deze benadering kan veraf lijken te staan van het marxisme. Maar niet zo ver als men wil geloven. Zegt Marx niet zelf dat hij Prometheus belichaamde? Deze thema's worden hernomen in *Qu'est-ce que penser?* (1985).

Dezelfde weg bewandelt H. Lefebvre in *La présence et l'absence* (1980), dat op hetzelfde ogenblik verschijnt als *Une pensée devenue monde*, een boek waarin H. Lefebvre nogmaals het marxisme evalueert. 'Moeten we Marx opgeven?', zo vraagt hij zich af. Uiteraard is deze kritische evaluatie moeilijk. H. Lefebvre knoopt evenwel terug aan bij het idee dat bij hem opkwam tijdens zijn eerste lectuur van *Het Kapitaal*. Marx is het tegengestelde van het stalinisme, hij draagt anti-etatistische kernen in zich, iets waar we tegenwoordig, meer dan ooit, behoefte aan hebben.

De vraag die in *La présence et l'absence* gesteld wordt, is die naar de filosofie. Kan men filosoferen na Marx? H. Lefebvre antwoordt met een voorbeeld. Ook dit boek situeert zich in die filosofische ader. Hij exploreert daarin het moment van het (kunst-)werk. Hij levert een filosofische theorie van de voorstelling. Wat is een voorstelling? Een tussenfase tussen zijn en niet-zijn: heel de kwestie bestaat erin of de kennis al dan niet deze tussenfase kan overschrijden om het waarachtige zijn te bereiken. Kant dacht dat dat niet mogelijk was; Marx daarentegen riep de filosoof op uit de voorstellingswereld, die altijd illusoir is, te breken, terwijl Nietzsche voorstelde om zowel filosofie als voorstelling te verwerpen, om hen op te heffen naar een hoger niveau, iets dat enkel zou mogelijk zijn voor de *Übermensch*.

Nadat hij een geschiedenis van het concept 'voorstelling' geschetst heeft, besluit H. Lefebvre dat de voorstelling een maatschappelijk en psychisch feit is dat men niet kan ontlopen, maar dat men moet weten te kiezen. Men moet vruchtbare voorstellingen kiezen, die ons in staat stellen het mogelijk te exploreren, en de illusoire voorstellingen

(die de mensen fascineren maar de evolutie van de maatschappij blokkeren) ophieven. Dit boek, dat in zekere zin een soort balans van het filosofische werk van Henri Lefebvre is, houdt rekening met het denken van Marx, maar ook met dat van Spinoza en dat van Joachim van Fiore. Het is een verbazingwekkend boek dat een grote culturele bagage tentoonspreidt, maar vooral gedreven wordt door een vurige gedachte "dat gericht is op nooit gerealiseerde mogelijkheden, openstaat voor alle richtingen van de moderniteit" (C. Delacampagne). H. Lefebvre heeft zich doorgezet als filosoof en als socioloog. *La présence et l'absence* ontgint het filosofische moment. Het belang van dit boek bestaat erin dat we er nog eens aan herinnerd worden dat de filosofie in geen enkel dogmatisme opgesloten kan worden. Het denken is geen in zichzelf opgesloten spel. Het is een instrument om de realiteit te verkennen.

In welke richting evolueert het denken van H. Lefebvre op het einde van zijn leven? Dat valt moeilijk te zeggen. Als auteur van tientallen boeken heeft H. Lefebvre zijn werk niet afgesloten. Het is open gebleven, onvoltooid. H. Lefebvre is teruggekeerd tot het kunstwerk. Hij herleest Musil. Voor hem is *De man zonder eigenschappen* de roman over de ontbinding van de moderne wereld. De held van Musils roman verschijnt als filosoof. Hij ontwikkelt zijn filosofie in dialoog met de techniek, maar heft deze op. Naast Musil herlas hij Shakespeare, de Griekse tragici, René Thom (catastrofentheorie). Hij stelt vast dat de Griekse tragedie de Grieken het leven vergemakkelijkt heeft, dat het hen toegestaan heeft zichzelf te accepteren, de wereld (de kosmos) te aanvaarden. De tragedie bevat dus een affirmatie. In de tragedie worden lijden en dood ontkend. Nietzsche had daar een voorgevoelen van. H. Lefebvre ontdekt het. De val van de Berlijnse muur betekende een schok voor Henri Lefebvre. Op het einde van zijn leven mediteerde hij over dit historische voorval. Hij stierf in juni 1991. Kort voordien had hij opgemerkt dat het communisme al te dikwijls verveling veroorzaakt had, en dat het niet in staat geweest was de utopie uit te dragen en de kritiek van het dagelijkse leven te ondernemen.

Indien we het werk van Henri Lefebvre in één woord zouden moeten samenvatten, dan zouden we kunnen zeggen dat dit georganiseerd was rond het begrip 'avontuur'. H. Lefebvre heeft nooit ervaring en opvatting van elkaar gescheiden. Bij hem vloeien beide door elkaar heen. Dit idee is reeds aanwezig in *L'existentialisme*. In deze context van intellectuele, maar ook van persoonlijke con-

frontatie met de avant-gardebewegingen (filosofengroep, surrealisme, marxisme, oppositiebeweging binnen de C.P., situationisme, studentenbeweging) heeft Henri Lefebvre zijn activiteit als filosoof (als denker, theoreticus en schrijver) ontwikkeld. Telkenmale betekende de confrontatie een nieuw avontuur. Het contact met het werk van Karl Marx stelt de filosofie ter discussie. Hoe filosofie bedrijven na Marx?

H. Lefebvre stelt als uitweg: de metafilosofie.

We dienen het belang van H. Lefebvre als marxistisch filosoof te onderstrepen. Hij heeft de kern van het denken van Marx teruggebracht tot twee rode lijnen: de theorie van de vervreemding en de kritiek van de staat. H. Lefebvre is van mening dat de theorie van de vervreemding aanwezig is in *Het Kapitaal* van Marx, dat het begrip van vervreemde-vervreemdende arbeid leidt naar het idee dat het kapitaal zich autonoom gedraagt t.o.v. de praktijk van alle vervreemde-vervreemdende machten. H. Lefebvre heeft met de metafilosofie een reeks concepten geïntroduceerd die geen afgerond systeem vormen. Zij vloeien voort uit de praktijk en keren er ook naar terug: 'espace social', 'différence', 'quotidien', 'mystification', 'mondial' en 'aliénation' zijn concepten die naar elkaar verwijzen maar geen systeem vormen. Zij dienden als zaad, als gist. Zij hebben de huidige maatschappij voortgebracht en zijn erin opgelost. Daarin verschillen zij zeer veel van de klassieke filosofische concepten die gevangen blijven in hun hoofdtrekken, in hun structuur, in hun filosofisch geraamte. Voor H. Lefebvre is het epistemologisch statuut van het concept van weinig belang. Van belang is zijn traject in de praktijk, in de ervaringswereld. In dit opzicht kan men stellen dat het werk van H. Lefebvre zijn doel bereikt heeft. Zijn theorie van de vervreemding bijvoorbeeld werd overgenomen door de jongeren, door

Indien we het werk van Henri Lefebvre in één woord zouden moeten samenvatten, dan zouden we kunnen zeggen dat dit georganiseerd was rond het begrip 'avontuur'

de gekoloniseerden, door vrouwen. Een bliksem-snel traject; door die snelheid was het vlug verouderd. Het succes van het concept, als beeld of metafoor, put zijn latente mogelijkheden uit. De filosoof ontwerpt dan een ander. Deze permanente dialectiek die Lefebvre ontwaart tussen de (intense) ervaring en de opvatting, is kenmerkend voor zijn relatie tot de filosofie. Ervaring en opvatting verrijken elkaar wederzijds.

Uit: *L'école émancipée*, juni 2001.

(Vertaling: Johnny Lenaerts)

Noot van de vertaler:

Het werk van Henri Lefebvre, dat 68 titels omvat en in dertig talen vertaald werd, kent tegenwoordig zowel in Frankrijk als in de Verenigde Staten een hernieuwde belangstelling. Getuige hiervan het indrukwekkend aantal heruitgaves. Editions Syllepse bracht opnieuw *La conscience mystifiée* (1999) en *Métaphilosophie* (2001) uit en plant de heruitgave van Nietzsche. In 2000 heeft Ed. Cairn (Pau) het boek *Pyrénées* opnieuw uitgebracht. Bij Editions Anthropos verschenen in 2000 *La production de l'espace* en *Espace et politique*. Voor dit jaar wordt de heruitgave gepland van *Du rural à l'urbain*, van *L'existentialisme*, van *Rabelais*, van *La fin de l'histoire*, en van *La survie du capitalisme*.

Een goede inleiding vormt: Rémi Hess, *Henri Lefebvre et l'aventure du siècle*, Ed. Métailié, Paris 1988.

In november en in juni ll. werden er colloquia georganiseerd in Parijs. De teksten kunnen opgevraagd worden via het net: Penseelefebvre@aol.com.